

1931

כאשר קיתרוטש קיבל 60 פונט בחדש

מאת אהרון אבן־חן

כֵּן, הימים הטובים שהיו. החור שב־גרשו לא גרע דבר ממשקלו. הגרוש היה מלך! הגרוש היה סולטאן! בגרוש אחד היית גומע עשר כוסות גוזו — כל כוס בשני מיל; בגרוש היית גוסע פעמיים באוטובוס ממרכז העיר לבית־הכרם, או לתלפיות — כל גסיעה ב,תעריפה" (תעריפה — מחצית הגרוש בלשון העם); בגרוש היית קונה ככר לחם, או פיתה ענקית ממשפית גלברמן; בגרוש היית קונה חצי רוטל ענבים תברוניים, בשוק של מתנה־יהודה; תעריפה" אחת היה מחירו של עתון בוקר.

הגרוש, הגרוש. העידן המתוק של הגרוש!

הגעתי מן הגליל לירושלים באוקטובר 1931 — לפני חמישים שנה בדיוק. בכיסי היו מאה וחמישים גרוש — שהם פונט וחצי — הון־עתק לגבי צעיר גלילי. מצב הפלחה במושבת היה בכי־לֵץ. בצורת אחר בצורת. גידול הטבק צמחים בכשלון הרוץ. היבול מנעח היה במחסנים כאבן שאין לה תופכין. היאוש תודתה ללבבות כנחש הוחל בעשב. אין מה לעשות במושבה, בני־בנימין" דכשו או את הוימון הירושלמי, דואר־היום, ומוכיר התנועה, עובד בני־עמי, שידע על מצוקתו של מוכיר הסניף ברש־פינה, הציע לו לעבור לירושלימה לרכוש את מדור הכתבות מן המושבות וכן לעסוק בעבודות נוספות במערכת.

בעינים זולגות דמועת ארוה לי אמי מעט הפצים ומלבושים בתוך שמיכת צמר־כבשים, נסעתי עם אבא בעגלה לטבריה, ומשם לירושלים ב,שרות ה־אוטובוסית" של חיים אטיק. האוטובוס — שני ספסלים ארוכים מקבילים זה לזה. מי שיעבור גם כיום ברחוב מאה־שערים, לפני העיקול לשכונת הבוכרים, ימצא על אחת התנויות שלט ישן, דהה, משרד גסיעות הגליל חיים אטיק..."

לבוא לירושלים על־מנת להשתקע, עם לירה וחצי בכיס. הפיסת סיגריות

מברוק" (30 סיגריות!) מתוצרת בית־החרושת קראמאן, דיק וסאלטי, בחיפה, בגרוש וחצי ארוחת־צהרים במסעדה ה־קוארטריות, כבנין שיבר, ברחוב המלך גרזי, (דג מלוח קצוץ, טחול ממולא, וקערה ענקית של מרק פירות) בשני גרוש ושלושה מיל. במסעדת האחים סופר, ברחוב יפו, סעדו אמידים ואגיני־טנם, כי מחיר הארוחה היה שם חמישה גרוש, אף מיל לא פחות! סיפור, כי קפה וינה" היוקרתית גובה חמישה גרוש רק במחיר ספל קפה ועוגה. לא ייאמן!... היו עוד דברים מושל יראמנו: סיפור כי קיתרוטש, מושל ירושלים, מקבל משכורת של ששים פונט בחדש! ששים פונט! סכום דומה, כך סיפרו, מקבל מר ברקסו, מנהל מחלקת החינוך של ההנהלה ה־ציונית... מה, עושים האנשים עם כל כך הרבה כסף?" — שאלו תבריות.

האוטובוסים של הקוארטר־ב, המהיר" שלטו בקו ירושלים — תל־אביב, עד שקם להם מתחרה: הקוארטר־ב החדש והגה". על מנת להכות את המתחרה והנה" היוקרתית גובה חמישה גרוש רק מחיר הנסיעה מושבעה וחצי לחמישה גרוש, המהיר הוריד את המחיר ו" — ועש הכרות המחורות בחוצות ירושלים. גם, תנה" הוריד את המחיר — בלי

המאמר לדפוס? השמש היה מסמיק מבושה עד תנוכי־אוזניו.

פועלי הדפוס סיפרו אגדות על נוהגיו ועל נימתו האנושית של ה,בוס". כך אבי" נוהג היה לגסוע במונית למקומות שונים בירושלים — לארמון הנציב, אל ביתו של ראגב ביי גשאיבי, ראש עיריית ירושלים, ולמקומות אחרים. כיוון שכסף מזומן אינו מצוי לעולם בכיסו, שילמה רעיתו את החובות.

פעם בא אליה נהג מננית ותבע עשרים וחמישה גרושים בעבור גסיעה עם ב.א. למקום פלוני. הקשתה הרעיה: אימתי גסע? השיב הנהג: בשבוע שעבר. והרי בן־אבי" שוהה באמריקה כבר שלושה חודשים! — נופה האשה התקייפה בנהג. הלה הפנה עורף והסתלק בבושת־פנים.

כשחזר איתמר ממסעו השיחה לו ה־רעיה את המעשה. היתה סבורה שיהנה, אך הוא נתמלא עגמה. מדוע עשית זאת? — ייסר אותה בדברים. היה עלך לשלם

לו ולשלחו, ולא לשפוך דמו של אדם בעבור עשרים וחמישה גרוש!...

האוטובוסים המעטים של, המקשר" לא

החרירו את שלוות הבוקר של הרחוב הירושלמי. היית פוגש את קלוורסקי מטייל ברחוב יפו עם הסופר המזוקן רבי בנימין, או עם אברהם אלמאליח, שיתו של פקיד הבארון לשעבר הוא קולגני, מלווה את דבריו בהינף זרועות נמרץ. היית פוגש את הפרופסור יוסף קלוזנר, גושא תחת בית־שחיו תיק כבד, עולה ברגל קלה ברחוב המלך גרזי, אל ה־אוטובוס ההולך לה־תצופים; בזכרון־משה, מול בית־הספר, למל", מטיילים בשופי על המדרכה דוד ילין הישיש וישעיהו פרס. יש שהשניים היו חוזרים בצלוצה דגיאני ושרגא גורוהובסקי מו־"י ששכן ברחוב יפו, סמוך ל־"אליאנס". בהנות מכשירי הכתיבה של

האחים אליהו, ברחוב יפו, היית פוגש את אב"א אחימאיר עומד ומספר לחבר מרעיו, הלצות על העסקן הרוויזיוניסטי ד"ר אפרים וואשיץ, שעבר זה מקרוב מחיפה לירושלים; לפנות ערב גראים פאכרי גשאיבי והפרקליט עאוני עבדול־האדי, חובש פייצלייה וממולל בין אצב־עותיו, מצבחה" נכנסים לקפה, וינה". מאוחר יותר היית מבוזין, במדור הפנימי של קפה, וינה", בצלליתו של ד"ר ארלוזורוב, רכון על לוח השומט, כש־ממולו אבינעם ילין, או יונתן בלומנפלד, המאורעות הבולטים של הימים: ה־קונגרס המוסלמי בירושלים, בראשותו של המנהיג ההרדי שאוכת עלי; הנוכח בגין ימק"א והשתתפותו של הרבי אבא הלל סילבר בטקס עוררה בקורת בציבור ה־יהודי; שבתית הנהגים היהודית־ערבית נגד שלטונות המנדט. מנהיגי השביחה, חסן צדקי דגיאני ושרגא גורוהובסקי מו־"י פעיעם שלובי־זרוע ליד שער יפו, ל־תדהמתו ולזעמו של המופתי הגדול.

גלריית האישים שפקדו את מערכת

"דואר־היום" היו רבים מבני הישוב הישן, שאחד הבולטים בהם בפוריותו היה ר' פנחס גרייבסקי, מפרסם פרקיב בתולדות הישוב הירושלמי. לבוש קפוטת, טוב סבר, זקנו לבן ופאותיו עשויות. מביא היה את פרי עטו חדשים לבקרים על גליונות נייר עוקיים, ומעולם אינו שוכח לשאול מתי פורסמו ה,הטיבות" הקודמות שהביא. אורח קבע היה משה כרמון, אחיו הצעיר הסוער של פרופ' נחום שלושיץ, כותב הרבה על הספרות הצרפתית, אוהד מוסוליני ומתלהב משיטה הקורפורציות שלו. בגליונות־הג השתתף צבי שמש, אבי הישיש של יצחק בן־צבי, שכתב מסות־מחקר על ארץ־ישראל. כיוון שגם כתב הספרות של העתון היה סטודנט בשם צבי שמש, היו פועלי הדפוס ממקמים את יצירותיהם בגליון לפי ההבחנה, שמש" עם הזקן, ו,שמש" בלי הזקן..."

דמות יוצאת דופן בחדרי המערכת היה הסופר והמורה ק.י. סילמן, שהיה מיווד עם בן־אבי" וכוון אחריו. גם בלילות, כאשר היה העורך עוסק בעימוד ה,משכ"ב" כותרות של קידוש לבנה ב־עמוד הראשון, היה סילמן עומד מאחוריו, נוגס בהנאה מהאגס שבידו ונהנה מ־חידושי המלים שהיה בן־אבי" מחדש תוך כדי עבודה בדפוס.

זה לא היה סוד שסילמן, מחבר הליהט של שנות העשרים, אהב לאכול סעודות דשנות. סיפרו עליו כי היה נוהג לאכול במסעדה פולנית, שבה כיבדוהו בבשר אווז נוטף שומן, פעם בא למסעדה ול־אכזבתו בישר לו כי בשר האווז אול. שאל סילמן, כשהוא מלקק את שפתיו: האם היה שמן?..."

סילמן, שרוחו בדוחה עליו תמיד, שופע היה אמרות־כנף, חידודים וסיפורי־מעשיות מפולפלים. מעובדי הדפוס אהבתי את סדר־ה־מכונה מנחם הלוי. שקט ומכונס למראית־עין ושקוע במלאכתו, אך קונדס ו,מויק" מאין כמותו. מנחם היה אוצר בלום של פולקלור, בנושאי דפוס ומדפיסים, ב־ירושלים עיר הקודש. את סיפוריו שמעתי לרוב בלכתנו אחר חצות הלילה מהדפוס הביתה — הוא לשכונת, כרם אברהם", ואני ל־גאולה".

היה לו למנחם הלוי, בית־דפוס בשם "דפוס ארץ־ישראל", במרד בת־אורנ" שטיין, ליד כיכר השבת של היום. ביום, חובש כיפה, מסדר היה ספר־קודש, ואילו ב,דואר־היום" עבד במשמרת־לילה, כ־סדר־מכונה. הוא עבד לפני מלחמת ה־

רחוב יפו בירושלים 1931

עולם הראשונה בעתונים של משפחת בן־יהודה. מנחם הראה לי סידור תפילה ישן, שב־אחד מדפיו שני חורים מצריבת סיגריה. מה טעם החורים?

סידור־תפילה זה הדפיסו לפני שנים בדפוס ירושלמי פלוגי, והמהדורה כולה נפטלה כאשר נתגלו בה שתי טעויות של "מחירות". לא ברור אם היתה זו טעות של "הבהור הועצער", או סתם מעשה־קונדס של פלוגי שביקש להתנגס ב־מדפיס.

תפילה, אשת חיל מי ימצא" (משלי ל"א), נדפסה כך: ,ותקם בעוד לילה ותתן". נקודתה. — ,רדיה שלחה ב־פישור (במקום כבישור).

ניסו לטשטש את הטעויות במכות־סיגריה, אך בעצת רבנים נפטלה המהדורה כולה. מנחם הלוי זכר עוד ,טעות דפוס" קטנה שהסעירה את ירושלים. העתון "ההשקפה" של בן־יהודה נדפס בדפוס פלוגי שאותיותיו היו ישנות ושחוקות מרוב שימוש. אירע, שאחד הגיגת מ־"בשבת, שבה השתתפו תלמידות בית־הספר אוולינה דה־רוטשילד, נמסר דיווח על האירוע ב,השקפה". בפתח הידיעה נאמר: ,התלמידות יצאו מבית־הספר זוגות־זוגות", אך כיוון שת,ונבות" של האות ג' היו שחוקות, קראה ירושלים ונסערה: ,התלמידות יצאו מבית־הספר זוגות־זוגות"... וזה התאים בדיוק ל־גירסתם של חרדי ירושלים הקיצוניים. זעמה של מיס לנדאו, מנהלת בית־הספר, לא ידע גבול...

בימי מלחמת טריפולי (סודי) היה נטוש ויכוח על דפי ה,השקפה" בין איתמר בן־אבי" לבין המורה והסופר אורח־י קרישבסקי. סלע המחלוקת: כיצד ל־תרגם לעברית את המלה האנגלית BOMBARDMENT. בן־אבי" גרס, ל־"תתח", ואילו קרישבסקי — ,לבמבם"...

מתקופת עבודתו כסדר־דפוס בעתון "השקפה", זכר מנחם הלוי סיפור פ־"קאנטי: הוא עימד את גליון השבת ביום ה־לפנות ערב. בן־אבי" בא לדפוס, ואמרתי לו כי נותר בעמד א, "חור" לכך וכך שורות. ישב לשולחן, טבל את העט בדיו וכתב מאמר בשם ,השקפה מדינית". כשנטלתי את כתב־היד היה הנייר חלק. בעל הדפוס, שרוילק נהג ברוב קמצנותו לצקת מים לקסת, כל אימת שאולה הדיו. יצק ויצק, עד שהדיו הפכה למים. בגלל אפילת בין השמשות לא הבחין בן־אבי", בסערת כתיבתו, כי הוא ,טחון מים". עמד לידי והכתיב לי את המאמר מחדש, אות לאות, לאורה של עששית קטנה. לוח השנה" של א.מ. לונץ כתב כי אותו מאמר היה המשובח בין מאמרי העתונים באותה שנה.

ברחם אלמאליח פרש בראשית שנות

השלושים ממערכת "דואר־היום" ו־התמסר לעבודות־מחקר. שמו התנוסס עדיין בירכתי העתון כעורך אחראי. ב־זכות כך היה מופיע בדפוס מדי יום חמישי לפני הצהרים ופונה בשמינית של רוגנה וקוצר־רוח אל פועל העימוד: "איפה הזיפת הזה? תן לי לראות את הזיפת!..." הפועל ידע היטב מה הכוונה. היה מושט לאלמאליח את הגהת הפיליטון השבועי של "עמוות", שנכתב בידי ישעיהו קרניאל. מאו עקץ עזמות את נציג ה־איפיור בירושלים והעתון נקנס עלי־כך בגלל ,הפגיעה בנצרות", פחד אלי־מאליח פן יסתבך במשפט חדש. אני, בכל־זאת, חשדתי בו כי אהב לקרוא את סיפורי הרכילות וההלצות של ההומוריסט השנון, מבלי שהודה בכך מעולם...